

Alison Gopnik

*O corecție oportună a parentingului
orientat spre rezultate.*

THE GUARDIAN

Grădinarul și tâmplarul

Noi tendințe
în psihologia
dezvoltării
copilului

CUPRINS

Introducere: Paradoxurile părintești	11
De la „parenting“ la a fi părinte.	18
Paradoxurile	20
Paradoxurile iubirii	21
Paradoxurile învățării	23
Unicitatea copilăriei	27
Copilul-grădină.	29
1 Împotriva parentingului	33
Laudă dezordinii	39
Ideile care mor în locul nostru	43
Explorare versus exploatare	44
Părinți protectori	50
2 Evoluția copilăriei	53
Două imagini	54
Dincolo de poveștile de tipul „pur și simplu“	59
Paradoxul imaturității	63

Învățare, cultură și bucle de feedback	70
Variabilitate: necunoscutele necunoscute	74
Înapoi la parenting	76
3 Evoluția iubirii	79
Formarea legăturii de cuplu: e complicat	83
Diferite tipuri de iubire	93
Bunicile	97
Alopărinții	101
Puzzle-ul angajamentelor	104
Rădăcinile angajamentului	111
Costurile angajamentului	114
Dragostea și parentingul	116
4 Învățarea prin observare	117
Micii actori	120
Mitul neuronilor-ogindă	122
Nașterea imitației	127
Învățarea despre lume	129
Când copiii sunt mai pricepuți decât adulții	134
Supraimitația	137
Ritualurile	141
Imitația în diferite culturi	145
A face lucruri împreună	147
5 Învățarea prin ascultare	151
Învățarea din mărturii	153
A fi sigur de tine însuși	156
Pe cine vei crede?	157
A spune povești	161
Întrebări și explicații	170
De ce apare întrebarea „de ce”?	174
Întrebarea esențială	178
Lasă-l pe tip să se prindă singur	187

6 Rolul jocului	191
Hârjonelile la șobolani	195
Implicarea în toate	199
Mărgelele Pop-Beads și Popper	204
Jocul de imaginație	208
Bebelușii bayesieni	209
Tipuri de minți	215
Roboții dansatori	219
Dincolo de domnișoara Havisham	222
7 Maturizarea	229
Ucenicia	235
Abilitățile școlare	240
A gândi diferit	243
Tulburarea de deficit de atenție (ADHD)	247
Școala și învățarea	251
Oamenii de la locul de joacă	252
Cele două sisteme ale adolescenței	258
8 Viitorul și trecutul: copiii și tehnologia	269
Creierul care citește	275
Lumea ecranelor	282
Edenul și <i>Mad Max</i>	284
Clichetul tehnologic	286
Orașul internetului	291
Ce e de făcut?	293
9 Valoarea copiilor	295
Legături private și politici publice	304
De unde iei bani	305
Bătrânii și tinerii	312
Muncă, joacă, artă, știință	316
Concluzie	321

<i>Muhtumiri</i>	325
<i>Note</i>	329
<i>Bibliografie</i>	351
<i>Indice</i>	373

INTRODUCERE: PARADOXURILE PĂRINTEȘTI

De ce să devii părinte? Să ai grijă de copii e ceva solicitant și obositor, dar pentru cei mai mulți dintre noi este, de asemenea, profund satisfăcător. De ce? Ce anume face ca totul să merite?

Un răspuns obișnuit, în special pentru tații și mamele din clasa de mijloc din zilele noastre, este că ești părinte pentru a face ceea ce se numește „parenting“. „A fi părinte“ este un verb orientat spre un scop; descrie o slujbă, un fel de muncă. Scopul este acela de a-ți transforma cumva copilul într-un adult mai bun sau mai fericit sau mai de succes – mai bun decât ar fi altfel, sau (deși n-o spunem decât în șoaptă) mai bun decât ceilalți copii. Un parenting bun va produce un copil bun, care, la rândul său, va deveni un adult bun.

Desigur, oamenii folosesc uneori cuvântul „parenting“ doar pentru a descrie ceea ce fac părinții de fapt. Dar cel mai

adesea, în special acum, „parenting“ înseamnă ceva ce *ar trebui să facă* părinții. În această carte, voi argumenta faptul că această imagine canonică a parentingului este fundamental greșită, atât din punct de vedere științific, filozofic și politic, cât și din punct de vedere personal. Este un mod greșit de a înțelege felul în care gândesc și acționează de fapt părinții și copiii și este la fel de greșit ca viziune despre cum ar trebui să gândească și să acționeze ei. De fapt, acest concept a înrăutățit viața copiilor și a părinților în loc să o îmbunătățească.

Ideea de parenting este atât de omniprezentă și de seducătoare, încât ar putea părea evidentă, clară și incontestabilă. Dar deși sunt atrași de parenting, părinții, printre care se numără cu siguranță și cea care scrie această carte, au adesea o vagă senzație că ceva e în neregulă cu ei.¹ Ne îngrijorează atât că ai noștri copii nu se descurcă suficient de bine la școală, cât și că suferă din cauza presiunii de a se descurca mai bine. Ne comparăm copiii cu ai prietenilor și apoi ne disprețuim. Dăm clic pe cel mai recent titlu care laudă sau atacă o nouă rețetă parentală și apoi spunem, poate puțin prea tare, că, la urma urmei, vom acționa de fapt din instinct.

A te strădui să obții un rezultat anume *este* un model bun pentru multe demersuri umane cruciale. Este modelul potrivit pentru tâmplari, scriitori sau oameni de afaceri. Poți judeca dacă ești un bun tâmplar sau scriitor sau director executiv după calitatea scaunelor, a cărților sau a rezultatelor tale. În tabloul parentingului se aplică același model. Un părinte este un fel de tâmplar, însă scopul său nu este de a produce un anumit tip de produs, cum ar fi un scaun, ci un anumit tip de persoană.

În muncă, experiența duce la succes. Promisiunea parentingului este aceea că există un set de tehnici, o anumită experiență pe care părinții ar putea s-o dobândească și care i-ar ajuta să își atingă obiectivul de a le modela viața propriilor copii. Și astfel a apărut o industrie considerabilă care promite să ofere exact acest gen de experiență. În secțiunea de parenting de pe Amazon sunt aproximativ 60 000 de cărți, iar majoritatea au undeva în titlu sintagma „Cum să“.

Sigur că unele dintre cărțile despre cum să fii părinte oferă pur și simplu sfaturi practice. Dar multe altele promit că, dacă părinții pun în practică tehnicile potrivite, pot schimba în mod substanțial felul în care se transformă copilul lor.

Modelul de parenting nu este însă ceva ce găsești doar în cărțile de tipul „Cum să“. Este vorba despre modelarea felului în care gândesc oamenii în legătură cu dezvoltarea copiilor în general. Eu sunt psihologă specializată în psihologia dezvoltării – încerc să înțeleg cum funcționează mintea copiilor și de ce. Chiar și așa, practic, toți cei care m-au intervievat vreodată despre știința copilăriei au avut întrebări despre ceea ce ar trebui să facă părinții și care ar fi efectul pe termen lung a ceea ce fac.

Ideea de parenting este, de asemenea, un motiv important de supărare pentru părinți – în special pentru mame. Contribuie la alimentarea nesfârșitelor „războaie ale mamei“. Dacă accepți ideea că a fi părinte este un fel de muncă, atunci trebuie să alegi între acest tip de muncă și alte tipuri de muncă (cum ar fi, de exemplu, serviciul). Mamele, în special, devin foarte defensive și conflictuale cu privire la posibilitatea de a fi un părinte de succes și de a avea, în

același timp, și o carieră de succes. Ele se simt obligate să aleagă între diminuarea importanței maternității și renunțarea la cariera lor. Dar aceleași dileme îi afectează și pe tați, cu atât mai intens, cu cât sunt mai puțin recunoscute.

În parte, ca urmare a acestui fapt, există un impuls compensatoriu de a devaloriza importanța rolului de părinte – de aici toate memoriile ironice în care femeile își mărturisesc în mod conștient ambivalența față de maternitate. La urma urmei, dacă a fi părinte este un fel de muncă menită să creeze un adult de succes, atunci aceasta este o slujbă destul de proastă – ore suplimentare, salariu și beneficii inexistente și multă muncă grea. Și timp de douăzeci de ani habar n-ai dacă te-ai descurcat bine, ceea ce face ca această muncă să fie stresantă și culpabilizantă. Dar dacă nu este un tip de muncă, atunci de ce o facem? Dacă scopul nu este de a crea un anumit tip de adult, atunci care este?

Eu însămi sunt unul dintre acei părinți anxioși din clasa de mijloc, care lucrează, și toată viața am simțit atât atracția modelului de parenting, cât și reacția împotriva lui. Cei trei fii ai mei au crescut, sunt destul de fericiți și împliniți și încep să aibă propriii copii. Totodată, m-am trezit evaluându-mi mereu responsabilitatea – sau ar trebui să fie meritul? – pentru suișurile și coborâșurile din viața lor. Eram oare prea protectoare când îl conduceam pe fiul meu cel mic la școală în fiecare zi, pe când avea 8 ani? Sau am fost neglijentă pentru că nu am făcut același lucru și după ce a împlinit 9 ani? Am vrut ca fiii mei să își urmeze propriile căi și să își descopere propriile daruri. Dar ar fi trebuit oare să insist ca fiul meu cel mare să termine facultatea în loc să încerce să devină muzician? Am crezut – și încă mai cred – că școlile publice bune

sunt cele mai potrivite pentru toți copiii. Dar când copiii mei mai mari au avut probleme la liceul public local, ar fi trebuit oare să-i trimit la o școală privată scumpă din suburbii, așa cum am făcut cu fiul meu cel mic? Ar fi trebuit să îl oblig pe cel mai mic să închidă calculatorul și să citească sau ar fi trebuit să îl las să devină bun la programare? Cum aș fi putut să mă asigur că „talentatul“ meu copil mijlociu dispunea de suficient timp liber pentru a se juca și pentru a-și face temele, în timp ce mergea și la meditații de matematică avansată și la cursuri de balet? Cel mai dificil a fost că am divorțat chiar când copilul meu cel mic a terminat liceul. Ar fi trebuit să o fac mai devreme, mai târziu sau deloc?

Experiența mea profesională și cunoștințele mele despre dezvoltare nu m-au adus mai aproape de răspunsurile corecte. Privind în urmă, la cei aproape patruzeci de ani în care am fost părinte, bănuiesc că cea mai bună concluzie este că aceste întrebări sunt pur și simplu greșite.

Reflecția asupra propriei experiențe ca părinte te poate face sceptic în privința parentingului. Reflectând la situația altor părinți și copii, modelul de parenting pare, de asemenea, nesatisfăcător. La urma urmei, membrii fericiți și prosperi ai generației mele, numită și generația *baby-boom*^{*}, nu reprezintă o îmbunătățire considerabilă față de părinții noștri din marea generație precedentă, care au crescut în perioada îngrozitoare a mării crize economice și a războiului. Și cunoaștem cu toții oameni cu o copilărie groaznică

* Explozia de nașteri din Statele Unite în perioada care a urmat celui de Al Doilea Război Mondial a fost denumită *baby-boom*, iar exponenții acestei generații (cuprinsă între 1946 și 1964) au fost denumiți *baby-boomers*. (N. red.)

care au crescut și au devenit niște adulți minunați, dar și părinți iubitori care sfârșesc prin a avea copii tragic de nefericiți.

Cea mai elocventă și mai sfâșietoare ripostă la modelul de parenting vine atunci când ne gândim la părinții copiilor care nu vor ajunge niciodată la vârsta adultă. În 2011, Emily Rapp a scris un articol extrem de emoționant și foarte difuzat despre fiul ei, Ronan, despre care știa că va muri de boala Tay-Sachs înainte de a împlini 3 ani.² Acest lucru nu a schimbat cu nimic intensitatea iubirii pe care o simțea pentru el. Fiul ei nu avea să devină niciodată adult, și totuși credem că Emily Rapp și alții ca ea sunt cele mai profunde exemple pentru ceea ce înseamnă să fii părinte.

Este important să ne dăm seama de ce merită să fim părinți? Preocupările legate de părinți și copii sunt împinse adesea în rubricile de tip „Stil de viață“ și pe blogurile destinate mamelor. Dar voi argumenta în această carte că, de fapt, aceste griji cotidiene reflectă aspecte autentice și profunde ale condiției umane în sine – tensiuni care sunt încorporate în ceea ce suntem ca ființe umane. Din punct de vedere biologic, copilăria noastră umană deosebit de lungă și neajutorată și investiția enormă în copii pe care o presupune reprezintă o parte crucială din ceea ce ne face umani. Ce scop are această investiție? De ce a evoluat?

Să ne dăm seama de ce merită să fim părinți nu este doar o chestiune personală sau biologică, ci și una socială și politică. Îngrijirea copiilor nu a însemnat niciodată, în toată istoria omenirii, doar rolul mamelor și al taților biologici. Încă de la început, a constituit un proiect central pentru orice comunitate umană. Acest lucru este încă

valabil. Educația, de exemplu, este pur și simplu îngrijirea copiilor în accepțiune largă.

Ca și în cazul altor instituții sociale, modul în care ne îngrijim de copii s-a schimbat în trecut și va continua să se schimbe în viitor. Dacă dorim să luăm decizii bune cu privire la aceste schimbări, trebuie să ne gândim în mod deliberat la ceea ce înseamnă, în primul rând, îngrijirea copiilor. Cum ar trebui să arate grădinița? Cum putem reforma școlile publice? Cine trebuie să ia decizii cu privire la protecția copilului? Cum ar trebui să gestionăm noile tehnologii? Îngrijirea copiilor este atât un subiect politic, cât și unul științific și personal, iar tensiunile și paradoxurile apar atât la scară mare, cât și la scară mică.

Trebuie să existe un mod de a gândi despre copii care să meargă dincolo de „cum să”, pe de o parte, sau de amintirile ironice, pe de altă parte. Adoptarea viziunii pe termen lung oferită de știință și filozofie ar putea fi de ajutor. Dar am devenit recent bunică și poate că acest punct de vedere poate oferi o perspectivă și mai bună. A fi bunică îți oferă un tip de distanțare mai empatică, atât față de greșelile și triumfurile tinerei mame care ai fost cândva (și care nu putea face diferența între cele două la momentul respectiv), cât și față de probleme cu care se confruntă propriii copii.

Așadar, această carte va fi lucrarea unei bunici, dar și a unui om de știință și filozof: o mamaie, cum ar fi spus bunică mea evreică, dar o mamaie de la Berkeley, o bunică care conduce un laborator de științe cognitive și scrie lucrări de filozofie printre povestirile de odinioară și preparamentarea clătitelor cu afine. Bunicile cercetătoare și filozofe erau destul de rar întâlnite în trecut. Tocmai de aceea,

combinarea perspectivelor probabil ne-ar ajuta să înțelegem valoarea calității de părinte într-un mod care să ne ducă dincolo de parenting.

De la „parenting“ la a fi părinte

Dacă parentingul este un model greșit, care este cel corect? „A fi părinte“ nu este o acțiune, nu este o formă de muncă, nu este și nici nu ar trebui să fie un model orientat spre scopul de a „sculpta“ un copil pentru a obține un anumit tip de adult. În schimb, a fi părinte – adică a avea grijă de un copil – înseamnă a face parte dintr-o relație umană profundă și unică, a te angaja într-un anumit tip de iubire. Munca este esențială pentru viața umană; nu ne-am putea descurca fără ea. Dar, așa cum au remarcat atât Freud, cât și Elvis, cel puțin apocrif, munca și dragostea sunt cele două lucruri care fac ca viața să merite trăită.

Iubirea specială care însoțește îngrijirea copiilor nu se limitează doar la mamele și tații biologici, ci îi include pe toți cei pe care academicienii îi numesc „furnizori de îngrijire“, iar britanicii îi numesc pur și simplu „îngrijitori“. Este o formă de iubire care nu se limitează la părinții biologici, ci face parte, cel puțin potențial, din viața noastră, a tuturor.

Recunoaștem diferența dintre muncă și alte relații, alte tipuri de iubire. A fi soție nu înseamnă a te angaja să fii „femeia în casă“, a fi prieten nu înseamnă a te „împrieteni“, nici măcar pe Facebook, și nu „jucăm rolul de copii“ cu mamele și tații noștri. Totuși, aceste relații sunt esențiale pentru noi ca oameni. Orice ființă umană care trăiește o viață pe

deplin satisfăcătoare este implicată în astfel de legături sociale. Iar acesta nu este doar un adevăr filozofic despre ființele umane, ci unul adânc înrădăcinat în însăși biologia noastră.

A vorbi despre dragoste, în special despre dragostea părinților pentru copii, poate suna sentimental și siropos, dar și simplu și evident. Însă la fel ca toate relațiile umane, dragostea pentru copii face parte în același timp din textura cotidiană a vieții noastre – este omniprezentă, inevitabilă și se află în spatele a tot ceea ce facem – și este enorm de complicată, schimbătoare și chiar paradoxală.

Putem aspira să iubim mai mult fără să ne gândim la iubire ca la un fel de muncă. Am putea spune că ne străduim să fim o soție bună sau un soț bun sau că este important pentru noi să fim un prieten bun sau un copil mai bun. Dar eu nu aș evalua succesul căsniciei mele analizând felul în care caracterul soțului meu s-a îmbunătățit sau nu în anii de când ne-am căsătorit. Nu aș evalua calitatea unei vechi prietenii analizând dacă prietenul meu este mai fericit sau mai de succes decât atunci când ne-am întâlnit prima dată – de fapt, știm cu toții că prietenii își arată calitatea în special în cele mai întunecate zile. Și totuși, tocmai aceasta este imaginea implicită a parentingului – faptul că meritele tale ca părinte pot fi, și chiar ar trebui să fie, judecate prin prisma copilului pe care îl crezi.

Dacă a fi părinte, în special părinte de copii mici, este o muncă relativ îngrozitoare, este totuși un fel de iubire extraordinară, cel puțin pentru cei mai mulți dintre noi. Dragostea pe care o simțim pentru copiii noștri mici și dragostea pe care o simt ei pentru noi este simultan necondiționată și intimă, profundă din punct de vedere moral și

imediată din punct de vedere senzorial. Cele mai importante recompense ale calității de părinte nu sunt notele și trofee copiii tăi – nici măcar absolvirea școlii sau nunta lor. Ele provin din bucuria fizică și psihologică a fiecărui moment petrecut alături de acest copil anume și din bucuria fiecărui moment petrecut de acest copil alături de tine.

Dragostea nu are obiective, repere sau planuri, dar are un scop. Scopul nu este acela de a-i schimba pe cei pe care îi iubim, ci de a le oferi ceea ce au nevoie pentru a prospera. Scopul iubirii nu este de a modela destinul celor pe care îi iubim, ci de a-i ajuta să și-l modeleze singuri. Scopul nu este acela de a le arăta calea, ci de a-i ajuta să-și găsească singuri calea, chiar dacă cea pe care o aleg ei nu este una pe care am alege-o noi înșine sau chiar una pe care am alege-o pentru ei.

Scopul iubirii copiilor, în special, este acela de a le oferi acestor tinere ființe umane neajutorate un mediu bogat, stabil și sigur – un mediu în care variația, inovația și noutatea să poată înflori. Acest lucru este adevărat atât din punct de vedere biologic și evolutiv, cât și din punct de vedere personal și politic. Iubirea nu le oferă copiilor o destinație, ci le oferă hrană pentru călătorie.

Paradoxurile

Așadar, să fi părinte înseamnă pur și simplu să-ți iubești copiii, doar că iubirea nu este deloc simplă. Au fost gândite, vorbite, scrise, cântate și, uneori, strigate volume întregi despre paradoxurile, complexitatea și nebunia unică a iubirii erotice. Iar dragostea noastră pentru copii este la fel de intensă, la fel de